

АНОТАЦІЯ

Блискун Олег Ростиславович. Особливості перекладу воєнних реалій та неологізмів у німецькомовних та англомовних перекладах. Дипломна робота другого (магістерського) рівня вищої освіти. На правах рукопису. Спеціальність 035 Філологія. Спеціалізація 035.043 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – німецька. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2024.

Робота присвячена дослідженню особливостей воєнних неологізмів російсько-української війни та специфіці їхнього перекладу німецькою та англійською мовами.

Актуальність даного дослідження зумовлена активним поповненням військової лексики та термінології, творенням та використанням неологізмів, які відображають воєнний контекст; активним висвітленням російсько-української війни світовими засобами масової інформації. Тому виникає потреба дослідження особливостей перекладу військової лексики німецькою та англійською мовами, впливу культурних особливостей та відмінностей у військовій традиції та термінології на процес перекладу. Об'єктом дослідження виступають воєнні реалії та неологізми російсько-української війни.

У роботі уточнено основні підходи до трактування поняття «військова лексика» та «неологізми», визначено підходи до їх класифікації, здійснено аналіз особливостей зміни лексичного корпусу під час російської війни. Основна увага в роботі присвячена виявленню способів перекладу воєнних реалій та неологізмів німецькою та англійською мовами, труднощами під час процесу перекладу та перекладацькому аналізу на матеріалах німецькомовних та англомовних публіцистичних текстів.

Ключові слова: реалії, неологізми, військовий переклад, військовий дискурс, російсько-українська війна.

ZUSAMMENFASSUNG

Oleh Blyskun. Die Besonderheiten der Übersetzung von militärischen Realien und Neologismen in deutschen und englischen Übersetzungen. Diplomarbeit der zweiten (Master-)Hochschulstufe. Manuskript. Fachbereich 035 Philologie. Spezialisierung 035.043 Germanische Sprachen und Literaturen (inkl. Übersetzung), erste Sprache – Deutsch. Nationale-Wassyl-Stefanyk-Vorkarpaten-Universität, Iwano-Frankiwnsk, 2024.

Die Arbeit ist der Forschung der Besonderheiten militärischer Neologismen des russisch-ukrainischen Krieges und der Besonderheiten ihrer Übersetzung ins Deutsche und Englische gewidmet.

Die Aktualität dieser Forschung wird durch die kontinuierliche Erweiterung des militärischen Wortschatzes und der militärischen Terminologie sowie durch die Schaffung und Verwendung von Neologismen bestimmt, die den militärischen Kontext widerspiegeln; aktive Berichterstattung über den russisch-ukrainischen Krieg in den globalen Massenmedien. Deswegen besteht die Notwendigkeit, die Besonderheiten der Übersetzung militärischen Wortschatzes ins Deutsche und Englische, den Einfluss kultureller Merkmale und Unterschiede in militärischen Traditionen und Terminologie auf den Übersetzungsprozess zu forschen. Gegenstand der Forschung sind die militärischen Realien und Neologismen des russisch-ukrainischen Krieges.

In der Arbeit werden die wichtigsten Ansätze zur Interpretation der Konzepte „Militärwortschatz“ und „Neologismen“ präzisiert, die Ansätze zu ihrer Klassifizierung definiert und die Besonderheiten der Veränderung des lexikalischen Korpus während des russischen Krieges analysiert. Den Schwerpunkt der Arbeit bilden die Identifizierung der Übersetzungsmöglichkeiten von Kriegsrealien und Neologismen ins Deutsche und Englische, Schwierigkeiten im Übersetzungsprozess und die Übersetzungsanalyse anhand der Materialien deutsch- und englischsprachiger Medientexte.

Schlagwörter: die Realien, die Neologismen, die militärische Übersetzung, der militärische Diskurs, der russisch-ukrainische Krieg.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВОЄННИХ РЕАЛІЙ ТА НЕОЛОГІЗМІВ.....	8
1.1. Лексичний корпус та його зміни під час війни.....	8
1.2. Поняття та особливості військової лексики.....	14
1.3. Класифікація військової лексики.....	22
1.4. Неологізми як важливий елемент лексичного корпусу російсько-української війни.....	31
РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ВОЄННИХ РЕАЛІЙ ТА НЕОЛОГІЗМІВ.....	43
2.1. Переклад як феномен міжкультурної комунікації.....	43
2.2. Воєнна лексика як перекладацька проблема.....	49
2.3 Переклад етнофолізмів, жаргону та сленгу.....	62
РОЗДІЛ III. РЕАЛІЗАЦІЯ РЕАЛІЙ ТА НЕОЛОГІЗМІВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ У НІМЕЦЬКОМОВНОМУ ТА АНГЛОМОВНОМУ ПЕРЕКЛАДІ.....	67
3.1. Переклад військової лексики та його особливості.....	67
3.2. Особливості перекладу слів, що набули нових значень.....	77
3.3. Перекладацький аналіз корпусу досліджуваного матеріалу.....	83
ВИСНОВКИ.....	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	93
ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ.....	100
ДОДАТКИ.....	104

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Війни завжди впливали на розвиток мови та літератури, оскільки супроводжувались створенням неологізмів та поширеним вживанням військової лексики поміж мирного населення через тісний та постійний взаємозв'язок між ним та військовослужбовцями. З розвитком глобалізації та зростанням відкритості інформаційних потоків мовний контекст війни стає все важливішим для розуміння та інтерпретації міжнародних подій.

Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну в інформаційному, політичному, медійному та побутовому дискурсах спостерігається активне поповнення військової лексики та термінології, творення та використання неологізмів, які відображають сучасний контекст. Особлива актуальність дослідження проблеми пов'язана з активним висвітленням російсько-української війни світовими засобами масової інформації, в тому числі в англійських та німецькомовних ресурсах.

Водночас переклад воєнних реалій та неологізмів може створювати труднощі через відсутність прямих еквівалентів, культурні особливості, відмінності у військовій традиції та термінології. Тому виникає потреба дослідження особливостей перекладу військової лексики німецькою та англійською мовами, зокрема, у часи російсько-української війни в контексті міжнародного співробітництва та партнерства, збереження точності передачі інформацій та оригінальних відтінків значень, уніфікації української військової лексики та термінології.

Об'єктом дослідження є воєнні реалії та неологізми російсько-української війни.

Предметом аналізу виступають особливості перекладу воєнних реалій та неологізмів в німецькомовних та англійських перекладах.

Метою дослідження є встановити особливості воєнних неологізмів російсько-української війни та специфіку їхнього перекладу німецькою та англійською мовами.

У контексті сформульованої мети визначено наступні **завдання**:

- розглянути особливості лексичного корпусу та його зміни під час війни;
- розкрити поняття та особливості військової лексики;
- подати огляд класифікації військової лексики;
- окреслити сутність неологізмів як важливого елементу лексичного корпусу російсько-української війни;
- подати характеристику перекладу як феномену міжкультурної комунікації;
- проаналізувати специфіку та труднощі перекладу військової лексики;
- визначити особливості перекладу військової лексики;
- виявити характерні риси перекладу неологізмів та слів, що набули нових значень;
- запропонувати перекладацький аналіз корпусу досліджуваного матеріалу.

Матеріалом для дослідження стали воєнні реалії та неологізми української мови, виокремлені методом суцільної вибірки з текстів сучасних німецькомовних та англійськомовних газет та журналів, зокрема, таких як, *Der Spiegel, Deutsche Welle, Die Welt, Der Tagesspiegel, Forbes, The Washington Post, BBC, The NY Times* тощо.

Методи дослідження. Методологічні засади цієї роботи зумовлені вибором предмета, об'єкта дослідження, метою та поставленими завданнями. Звертаючись до методології дослідження, варто зазначити, що її складають загальнонаукові та спеціальні методи. Був використаний описовий метод, реалізований у прийомах збирання, систематизації, узагальнення мовного матеріалу. Для опрацювання літератури та джерел з теми застосовувався метод контент-аналізу. Також застосовувався метод аналізу та синтезу для розгляду воєнних реалій та неологізмів у аналізованому матеріалі. Метод класифікації

був використаний для розгляду основних підходів до визначення понять «військова лексика» та «переклад». Розробка теоретичних положень роботи здійснювалася з використанням способу логічного зіставлення точок зору на аналізований об'єкт. Метод суцільної вибірки використовувався для відбору емпіричного матеріалу. Конкретно-історичний метод було застосовано для дослідження етапів творення та вживання військової лексики.

Теоретичне значення дослідження полягає у тому, що отримані висновки становлять певний внесок у розвиток теорії воєнної термінології, розуміння впливу культурних, історичних та політичних факторів на перекладацькі рішення та їх переклад в міжкультурному контексті на матеріалі німецькомовної та англійської публіцистики, що може становити подальший науковий інтерес для дослідників у сфері порівняльної лінгвістики та теорії перекладу.

Практичне значення дослідження. Результати дослідження можуть бути використані у практиці викладання німецької, англійської та української мов; у підготовці кваліфікованих перекладачів; у підготовці навчальних планів з курсів в області порівняльного мовознавства, лексикології, теорії міжкультурної комунікації, теорії перекладу. Крім того, результати роботи можуть бути основою для подальших досліджень у напрямку аналізу воєнних реалій та неологізмів, їхнього перекладу німецькою та англійською мовами, а також для складання двомовних глосаріїв.

Апробація роботи. На тему цього дослідження було опубліковано доповідь «Особливості перекладу воєнних неологізмів» у збірнику тез ІХ Всеукраїнської наукової конференції молодих учених Exploring Linguistics, Literature, and Intercultural Communication (ELLIC-2024) – «Сучасні дослідження з лінгвістики, літературознавства і міжкультурної комунікації».

Структура роботи зумовлена метою та завданнями дослідження і складається зі вступу, 3 розділів, 10 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (70 найменувань) та додатків. Загальна кількість сторінок становить – 123, з них основного тексту – 87.

ВИСНОВКИ

Отже, під час російсько-української війни спостерігається активний розвиток військової лексики та термінології в українській мові. Війна впливає на семантику, емоційне навантаження та поширення слів у повсякденному мовленні. Цей лексичний корпус відображає глибокі трансформації у суспільстві, стаючи історичним свідком подій та свідченням культурних змін під час кризових періодів.

Військова лексика – це слова та вирази, що використовуються для опису військових явищ, предметів, стратегій, тактик, комунікацій, технічних аспектів тощо. Військові лексичні одиниці виконують дві основні функції: прагматичну та ідеологічну. Існують різноманітні підходи до класифікації військової лексики, серед яких варто відзначити три основні: лексико-семантичний, функціональний та дериваційний.

Неологізми – це нові слова або слова, що набули нових значень, що виникають під впливом суспільних, культурних чи технологічних змін. Вони виступають важливим елементом розвитку мови та її адаптації до сучасних суспільно-політичних умов. Існують різні види неолексем, зокрема, власне неологізми, семантичні неологізми, функційні неологізми, новоутворення та трансформації. Серед причин появи неологізмів можна відзначити два основних аспекти: необхідність дати найменування новим явищам, у суспільно-політичному житті та потреба спростити наявні словоформи, надати їм національно-культурної специфіки.

Військовий дискурс характеризується своєрідністю мовленнєвого середовища, де застосовується військова лексика для точного, однозначного та швидкого передавання інформації. Він активно впливає на розвиток військової лексики, зокрема, шляхом створення нових термінів, переосмислення наявних чи зміни їхнього семантичного навантаження. Окрім цього, в мові та лексиці можуть проявлятися емоції, коли окремі люди та громади використовують нові слова чи фрази, щоб описати свій досвід і подолати наслідки війни.

Переклад воєнних реалій та неологізмів російсько-української війни німецькою та англійською мовами створює ряд труднощів для перекладача, робота якого виходить за рамки простого перекладу лексичних одиниць з вихідної мови на цільову мову. Серед ключових проблем перекладу варто відзначити: по-перше, відсутність повного чи часткового еквівалента, що створює потребу пошуку інших способів перекладацьких трансформацій. Деякі лексичні одиниці є культурно-специфічними і, отже, не мають еквівалентів у мові перекладу. Так відбувається через те, що культура та мова є двома сторонами однієї і тієї ж медалі. Переклад – це не тільки декодування та перекодування лексем, а й процес декодування та перекодування культури, яка є невіддільним компонентом перекладацького процесу. Тому перед перекладачем визріває важливе завдання – відтворити значення, яке було б зрозумілим для мовно-культурної спільноти цільової мови, у нашому випадку німецької або англійської.

Під час передачі лексичних одиниць військової сфери необхідно враховувати національно-культурну специфіку оригінального тексту, його комунікативну мету, жанрово-стилістичні особливості, уважно і точно передавати оригінальні поняття мовою перекладу.

В ході дослідження було запропоновано класифікацію військової лексики та неологізмів, на основі якої здійснювався перекладацький аналіз. Серед військової лексики російсько-української війни було виокремлено чотири групи: позначення військової техніки та зброї, найменування військових підрозділів, звань та посад, найменування обмундирування та військові аббревіатури. Військові неологізми було поділено на три групи: власні назви, серед яких виявлено антропоніми та топоніми, військовий сленг та дієслова.

Нами розглянуто особливості перекладу воєнних реалій та неологізмів німецькою та англійською мовами на основі вибірки, яка складається зі 100 лексичних одиниць. Джерелом для матеріалу дослідження слугували сучасні німецькомовні та англійськомовні медіаресурси, газети та журнали.

Військова лексика може перекладатися німецькою та англійською мовами за допомогою семи способів, а саме: транскодування, калькування, додавання слова, вилучення слова, конкретизації значення, генералізації значення та смислового розвитку.

Для обох аналізованих мов найбільш поширеним способом перекладу військової лексики виявилось калькування – 40,7% для англійської мови та 41,4% для німецької. Найменш вживаними способами перекладу були конкретизація значення – 3,7% для англійської та 6,9% для німецької, вилучення слова – 3,7% для англійської та 6,9% для німецької та смисловий розвиток, який був застосований лише у англійському перекладі – 3,7%.

Порівняно з перекладом військової лексики німецькою та англійською мовою, для відтворення неологізмів цільовою мовою було використано менше перекладацьких трансформацій: транскодування, калькування, додавання слова та описовий переклад. Перекладацький аналіз засвідчує, що найбільш популярним способом перекладу в обох мовах є транскодування – 70% одиниць для англійської мови та 62% одиниць для німецької. Також варто відзначити, що описовий перекладу використовувався лише у англійській мові – 4,3% одиниць.

Міжмовний порівняльний аналіз перекладу воєнних реалій та неологізмів російсько-української війни засвідчує, що калькування виявилось найбільш поширеним способом перекладу для німецької мови – 38% одиниць, тоді як в англійському перекладі найчастіше був використане транскодування – 48% одиниць. Смисловий розвиток та описовий переклад були притаманні лише для українсько-англійського перекладу.